

Esne-behi gutxiagorekin bizi daiteke?

Aitor Azkarate Tomassone

Jauregia Esnekiak-eko kidea

Jauregia etxaldean, Baztanen bertze zenbait etxaldetan bezala, abeltzaintza eta nekazaritza izan dira ogibide. Erran beharrik ez dago bi ogibide horiek aunitz aldatu eta garatu direla hondarreko hamarkadetan. Hasiera batean, gure aita Joxe Joakin izan zen Jauregia baserriaren gidari, 25 bat esne-behirekin. Urte anitzez halaxe jarraitu zuen gure aitak, helburu nagusia esnea ekoitzi eta Coopelecheri saltzea zelarik.

2000. urtean, etxaldeari jarraipena emateko, aita ez ezik, etxeko semeetako bat ere, Mikel, baserrian gelditu zen aitarekin batera. Horixe baitzen eta baita sektoreari jarraipena emateko irtenbide bakarra. Modu horretan, baserriaren jarraipena segurtatu zen, nahiz belaunaldi aldaketek eragin ohi duten beldurra eta errezeloa ez ziren falta izan.

Hiru urte beranduago, 2003an, ni neroni sartu nintzen proiektuan. Hirurak batera etxaldeari bertze ikuspuntu bat ematen saiatu ginen, urtez urte egoera berrietara egokituz eta ahal zen neurrian gure proiektua bideragarria izan zedin lanean. Ez ziren urte errazak izan, garai hartan zeuden zailtasun guztiei bertze bat gehitu behar baitzitzaien: esne kuota-ren muga ekoizpenerako.

Kontuan har dezagun baserrian pertsona bat gehiago hazi ahal izateko behi kopuruak goranzko bidea hartu behar

Esne-behi gutxiagorekin bizi daiteke?

zuela, horixe baitzen hain justu teknikari gehienek aipatzen zigutena. Beraz, nola urrundu edo egin ihes inertzia horie-tatik? Nola atera mendekotasun hartatik?

Gure helburua, baina, ez zen behitegia tamainaz handi-tzea, esnari gainbalioa ematea baizik. Beharrik helburua argi genuen, aunitz izan baitziren hartu behar izan genituen erabakiak. Bidean ikusi eta ikasitakoa baliatuz, ekoitzitako esnea transformatzea erabaki genuen, hau da, esnea gasna-tzea, jogurtak egitea eta esnea bera pasteurizatzea.

2004an ekin genion ibilbide berriari aitak eta bi semeok.

Desazkundera

2003ra artio, Jauregia baserria lur eremu egonkorra manten-duz eta behi kopurua handituz aritu zen, garai horretan haz-kundera baitzen helburu nagusi eta bakarra. Hazkundera behi gehiago eta esne ekoizpen handiagoa izatearekin ulertzen zen; horrek, noski, industriarekiko mendekotasuna areagotu egiten zuen, pentsu lantegien, albaitarien eta medikamentu etxeen esku baitzeuden. Aipatzekoa da animaliak ez zirela ukuilutik ateratzen, jaki guztia ganbelara ekartzen zietela, eta, ondorioz, behiek ukuiluko zuloa ongarriz betetzen zu-tela, horrek dakarren ondorio eta arazoekin.

Jauregia Esnekiak

Urtea	2000	2020
Behi kopurua	47	31
Lur hektarea	30	36
NLU*	1,5	6
Behi/Hektarea	1,57	0,86
Behi/NLU	31	5,16
Litro	383.564	179.089
Litro/Behi	8.161	5.777
Litro/NLU	255.709	29.848

* Nekazaritzako Lan Unitatea.

Arazo horiei guztiei irtenbidea emateko lehenbiziko urratsa 2004an egin genuen: behi kopuru bera mantenduz, esnea eral-datzen hasi ginen, ondorioz ekoizpenari gainbalio bat emanez.

Gasnategia martxan paratzearekin batera, bertze lanpostu bat sortu genuen, hasiera batean jogurta eta gasna egiteko.

Aurreko taulan ikusten ahal den bezala, hondarreko horgei urteetan emandako aldaketa nabaria izan da Jauregian.

Hartutako erabakiak

2004tik aitzinera, zenbait erabaki hartu eta hainbat berrikuntza egin genituen gure baserrian, Jauregia etxaldean. Hasmentan erran bezala, aldaketa guztiek dituzte ondorioak; argi dagoena da, markatutako bidetik urrundu ahala, zailtasunak areagotzen direla.

Guri dagokigunez, esneak eskaintzen dituen aukera askotarikoak baliatuz, produktu berriak egiten hasi ginen, beti ere helburua ahalik eta hurbilen saltzea izanik, bezeroei ahalik eta barietate gehiena eskainiz. Helburua argi izanik ere, bidea ez zen erraza izan: batetik, produktu motarengatik; bertzetik, elaborazioak zekarren lan zama eta ordutegiarengatik. Azkenean, bertze bi produktu berri gehitu genituen gure eskaintzara: esne pasteurizatua eta jogurt irabiatua. Egun, horrelaxe jarraitzen dugu, nahiz eta gure 'kalitate departamentuan' behin eta berriz produktu berrien diseinuan jarraitzen dugun.

2007an, baserrira bisita gidatuak egiten hasi ginen. Bisita horiek gure lanbideak gizartearendako eta inguruarendako duen garrantzia erakutsi eta azaltzeko aukera ematen digute. Bertzalde, hiritarrak herrietatik nola ari diren urruntzen ikusteko balio izan digute bisitetan ikusitakoek. Ez dago inolako konexiorik, eta urtetik urtera distantzia are handiagoa da. Euskal Herrian urtetan nekazaritzaren bueltan hainbertze familia bizi izan diren arren, egun garai batean baserritarren

2003ra artio, Jauregia
baserria lur eremu
egonkorra mantenduz
eta behi kopurua
handituz aritu zen, garai
horretan hazkundera
baitzen helburu nagusi
eta bakarra

seme-alabak izan zirenen bisitak jasotzen ditugu, eta, harri-garria bada ere, zenbaitzuek ez dakite esnea nondik heldu den ere. Hortaz, Jauregia Esnekiak etxaldearen lana, produktua ekoizteaz gain, sektorearen garrantziaz ohartaraztea eta oinarriak zein izan diren azaltzea da.

Aitzineko paragrafoetan erran bezala, 2004tik 2007ra eskaintza handituz joan ginen, eta 2008an Espainiako Estatuan paratu zen lehendabiziko esne makina gurea izan zen, Jauregiakoa. Elizondon makina hori paratzeak aldaketa handia eragin zigun: alde batetik, 24 orduz bezeroek esnea eskura zutelako, eta, bertze aldetik, salmenta zuzena bermatzen genuelako. Erosleari botila berrerabiltzeko aukera ere eskaintzen zitzaion; modu horretan, ordura artio erabilera bakarrekoak ziren edukiontziak berriz erabiltzen ahal ziren. Horrek aldaketa eta konpromisoa eskatzen zuen, bai gure aldetik, bai bezeroen aldetik. Baina zaborra murrizte alde-
ra pauso garrantzitsua zela ikusi eta aitzinera egin genuen.

2009. urtea inflexio puntua izan zen Jauregiarendako, urte horretan hasi baikin en ekologikoan ekoizten. Orduan ere aldaketa ez zen erraza izan: alde batetik, ordura artio-
kudeaketak aldaketa sakona izanen zuelako eta horretarako mentalki prestatuta egon behar genuelako; eta, bertze aldetik, zigilu batek dakarren karga administratiboa kudeatzen ikasi behar izan genuelako.

Ez zen erraza izan ekologikoranzko trantsizioa: ezezaguna genuen merkatu berri bat genuen aitzinean, ezjakintasuna, belaunaldi aldaketaren eztabaida...

Ibilian-ibilian ikasten da oinez, eta guk ere horrelaxe ikasi genuen ekologikoan lan egiteak zer dakarren eta zer jakin behar den. Bertze gauza anitzen artean, araudi jakin batzuk bete behar baitira ekologikoan aritzeko: (CE) n.o 889/2008 eta (CE) n.o 834/2007. Urte batez konbertsioan egon ond-
tik, 2010ean zigilua lortu ahal izan genuen.

Ekologikoan aritzeko araudia bete ahal izateko, behi kopu-
rua jaisten hasi ginen, gehienez bi behi izan baitaitezke hek-
tarea bakoitzeko. Kasu horretan lur eremu gehiago alokatu

behar izan genituen eta, aipatu bezala, behi gutxiago jetzi. Ondorioz, Jauregian 45 behi inguru jeztetik 25 behi inguru jeztera pasatu ginen. Horrez gain, aziendak jaten zuen pen-tsu kantitatea ere murriztu genuen, hau da, bederatzi kilotik bi kilora egunean. Harrigarria bada ere, aldaketa nagusia behiak berriz ere belaietara ateratzen hasi ginela izan zen. Egunero belardi berri batean jaten zuten. Aldaketa horrek esne ekoizpenean eragina izan zuen, behi bakoitzak 28 litro ekoiztetik 20 bat litro ekoiztera pasatu baikin. Horrek guz-tiak behiaren osasunean eragin zuzena izan zuen: eritasun gutxiago zeuzkaten, eta, horren ondorioz, medikamentuen erabilera aunitz murriztu zen. Behien osasuna hobetzen zen neurrian, abeltzainarena ere hobetu zen.

Bide horretan duda aunitz sortu zitzaizkigun, esperientzia faltarengatik eta kanpoko teknikarien prestakuntza faltarenga-tik. Gure baitatik ikasi behar izan genuen. Ipar Euskal Herrira, Galiziara eta Kantabriara egindako bisitek lagundu ziguten neurri batean ordura artioke ezjakintasun hori osatzen. He-men ere, ibilian-ibilian, bidea egin eta aitzinera segitu genuen.

Aitzinera egiteko arazoetako bat, ordea, belaunaldi aldake-tak ekarri ohi duen ikuspegi aldaketa izan zen. Gure aita ez baitzuen semeek bezain garbi etorkizuna bertze bide honetan egon zitekeenik. Berari beti aipatu zioten, behi gehiago izanez gero, esne gehiago ekoitziko zuela, eta modu horretan erren-tagarriagoa izan zitekeela bere ustiatagia. Semeek, aldiz, bide-gurutzean kontrako norabidea hartu eta, desazkundea buruan zutela, bideari segitu nahi zioten, ondorioak zein izanen ziren jakin gabe. Bidegurutzean, ordea, aita gure bideari jarraitu zion, eta gazteok hasi nahi genuen bidea egiten lagundu zigun, nahiz beretzako ere ez zen erraza izan hartutako erabakia.

Hasiera guztiak izan ohi diren bezala, hau ere zailtasunez bete izan zen, merkatu berria izaki, bertako bezeroek ez baitzuten ulertzen zergatik balio zuten gehiago ekologikoan ekoiztiko esnekiek. Bertako bezeroek nahi zutena bertakoa baitzen. Hirian, aldiz, erantzuna kontrakoa izan zen, ate de-zente ireki zitzaizkigun. Hirian produktu ekologikoen bila

zebiltzan, eta hiritarrendako Nafarroakoa izatea nahikoa zen, nonbait.

Komertzializazioa

Aldaketa horiek guztiak eman ondotik, komertzializazioa ere aldatu zen. Hirietan, batez ere, kontsumo taldeak edota elkarte kooperatiboak sortzen hasi ziren, eta horietan saltzen hasi ginen. Garrantzi handia ematen genion eskainitako produktua ongi ulertzeari, gure eskaintza ez baitzen esneki soil bat; horren giblean dagoen guztia ere kontuan hartzea inportantea zen guretzako: elikagai horren kontsumoak dakarren guztia, ekonomikoki, sozialki eta, nola ez, ingurumen aldetik dakarren aldaketa.

Ekoizpen guztia bitartekari batek eramateko aukera izan genuen; baina, berriz ere, enpresa baten menpe egoteak eskuak lotuta izatea zekarrenez eta erabaki propioak hartzea eragozten zigunez, aukera horri ezezkoa eman genion. Beraz, furgoneta bat hartu genuen banaketa egiteko. Banaketa egiterakoan ere noraino joan eta non saldu gure esku gelditu zen, hortaz: produktuak gehienez 50 bat kilometro egitea –hau da, Aniztik Iruñeraino edota Iruneraino– eta saltoki txikitetan, kontsumo taldeetan eta kontsumo kooperatibetan saltzea era-

baki genuen. Gaur egun, eskoletako jangeletara ere banatzen ditugu gure produktuak.

Banaketa gure kontu egiteak bezeroarekin harreman zuzena izatea ahalbidetzen du, eta denborarekin konplizitate erlazio bat sortzea ere badakar. Izan ere, zuzeneko harreman horri esker, edozein arazo edo zalantzaren aitzinean lehenbailehen erantzun bat ematea garrantzitsua dela ohartu gara.

Ekologikoa zigilua
lortzea gauza bat da,
eta bertzea ekologikoki
edo modu jasangarriago
batean ekoiztea.
Guri dagokigunez,
ekologikoki ekoizteko,
laneko moduan aldatzen
hasi behar izan genuen

Errate baterako, pandemiaren garaian zenbait elkartek gaizki pasatu zuten eta ordainketak gibelatzea eskatu ziguten. Egoe-ra ulertuta, ez genuen inongo arazorik jarri eta bezeroek ahal izan zutelarik eguneratu zituzten beraien zorrak.

Bezeroek gure produktuen kontu lehenbiziko eskutik izan dezaten, baserria ikustera ere gonbidatzen ditugu, esneki baten gibelean zer dagoen ikus dezaten, eta, bide batez, lehenbiziko sektorerara hurbil daitezen. Aipatu bezala, gizartea lehen-dabiziko sektoretik urruntzen ari baita.

Prozesua

Ekologikoa zigilua lortzea gauza bat da, eta bertzea ekologikoki edo modu jasangarriago batean ekoiztea. Guri dagokigunez, ekologikoki ekoizteko, laneko moduak aldatzen hasi behar izan genuen, eta horrek ondorio zuzena izan zuen belaien kudeaketan. Belai gehiago alokatu behar izan genituen Europako legedia bete ahal izateko, alde batetik; eta, bertzetik, etxaldeak ahalik eta bazka gehien biltzeko eta mendekotasun maila jaisteko.

Lehen, behiak egun guziz etxean egoten ziren, bazka guztia ganbelara ematen zitzairen. 2009an larreetara ateratzen hasi ginen, egunero bazka berria jarritz. Lehenbiziko urtean lau hilabetez atera genituen bazkatzera belaietara; egun, berriz, zortzi hilabetez, eta horietarik lautan gau eta egun.

Aldaketa horrekin, behiaren bazka ekoizteaz gain, animalien osasuna bermatzea (medikamentu gutxiago erabiltzen dugulako), belaietako biodibertsitatea handitzea eta kanpotik erosten dugun bazka gutxitzea lortu dugu. Beraz, erran bezala, poliki-poliki, mendekotasuna murrizten ari gara. Gaur da eguna bazkalekuak aise emankorragoak direna.

Maneiu intentsiboan ari ginelarik, belaien etekin ekonomiko handiena lortzeko, teknikariek zera aholkatzen ziguten: kanpotik arto haziak ekarri, erein eta, prest zegoen momentuan, makina erraldoiak kontratatzea arto hori gure ukuiluko ganbelan egon zedin. Urri aldera berriz ere lurra prestatzen

genuen neguko belarra landatzeko. Urte anitzez horrela aritu ginen, baino denborarekin ikusi genuen gure egunerokoan ez zela baliagarria. Hortaz, belar iraunkorra erein genuen behiek belaian berean jan zezaten. Transgenikoa den artoa gure ekoizpenetik lekutu genuen. Egun, behitegitik urrun dauden belaiak moztu egiten ditugu, negurako lehengaia bilduz, eta hurbilekoetan aldizkako bazkatze teknika erabiltzen dugu.

Antolakuntza

Desazkundera egon arren, Jauregiak lanpostuak sortu ditu. Hasiara hartan, aita zen baserriaren kudeaketa eramaten zuena; gaur egun, berriz, behi gutxiago izanagatik, sei pertsona ari gara (lau emakume eta bi gizon). Lanpostuen gorakada hori transformazioari lotuta dago. Argi dago lanpostuak sortu ahal izateko modu bakarra ez dela behi kopurua handitzea. Hau aldarrikatzea inportantea iruditzen zaigu, bertze gisa administrazioak kontrako ideia bulkatzen baitu: etxaldeek jarraitu ahal izateko makina handiak behar direla, behi gehiago...

Bertze puntu garrantzitsu bat barne antolakuntza izan zen. Gure sektorean lan zama handia dela badakigu denok, eta, horren ondorioz, ordutegi duinak izatea aunitzetan ez da erraza izaten. Jauregia esnetegian astelehenetik ortziratera egiten da lan, goizeko 07:00etatik 15:00etara. Aziendarekin ari garenok, berriz, astean egun batean behinik behin libratzen dugu. Horrez gain, ez nuke aipatu gabe utzi nahi igande arratsaldeetan behiak ez ditugula jezten; hau da, igandean behin bakarrik jezten ditugu, goiz erdian.

Argi dago, beraz, lehenbiziko sektoretik bizitzen ahal dela, horren adibide dugu Jauregia. Nahiz eta, aipatu den bezala, inertziaren kontra erabakiak hartu behar izan ditugun, bide berriak jorratzeko diru laguntzak eskasak diren eta Nafarroan behintzat esne-behi etxalde ekologikoan lan egiten hasteko intentzio gutxi dagoen, *bizi daiteke*.

Hori guztia aitzinera eramateko, *desazkundera* behar-beharrezko bidea dela argi gelditu da. 🌱